

15.

Heivlinder mascotte van Hamont-Achelse heide

Els Boonen, Werkgroep Isis,

Dorpsstraat 8 bus 1, B-3990 Peer.

Ghis Palmans, Volmolenstraat 1, B-3910 Neerpelt.

De Heivlinder is een geschikte adoptiesoort voor de gemeente Hamont-Achel aangezien zijn leefgebied – droge heide en stuifduinen – één van de belangrijkste historische landschapstypes van deze streek is. De gemeente heeft, aan de grens met Nederland, zelf een perceel in eigendom waar deze soort voorkomt. Dit biedt mooie kansen voor grensoverschrijdende samenwerking. Deze samenwerking was voor de gemeente een belangrijk argument om deze soort te adopteren.

Het Agentschap voor Natuur en Bos heeft recent aanzienlijke oppervlakten voormalige landbouwgronden aangekocht, die als streefbeeld vegetaties hebben waarop Heivlinder kan voorkomen.

Ook in de naaldboscomplexen in de nabijheid van bestaande populaties, liggen nog heel wat mogelijkheden voor deze soort. Bovendien kunnen bepaalde maatregelen die deze soort ten goede komen samen met scholen uitgevoerd worden. Kortom, de Heivlinder is een ideale adoptiesoort, waaraan door verschillende instanties én de gemeente een wezenlijke bijdrage kan worden geleverd.

Verwezenlijkingen

Terreinacties

In het actieplan (Fourneau, 2008) worden voor het bosgebied Beverbeekse heide – eigendom van de gemeente – een aantal maatregelen vermeld zoals pleksgewijs plaggen. In 2009

Foto: Maarten Jacobs

werden twintig kleine plagplekjes van 40 tot 200 m² over een lengte van 1500 m (totale oppervlakte: 1970 m²) in de centrale bosdreef geplagd en een aantal gerichte kappingen (creatie van open plekken) uitgevoerd. Ook in de Haarterheide en de Zonberg werden gerichte kappingen uitgevoerd, waarbij tijdens de hameringen rekening wordt gehouden met de suggesties uit het actieplan (Fourneau, 2008), in dit geval creatie van bosranden.

In de omgeving van het Wolfsven, het Putven en het Kerkven, kocht het Agentschap voor Natuur en Bos in 2006 gronden aan, met een afbouwscenario van pachtgebruik. In dit scena-

rio werden de stukken die niet langer in gebruik genomen werden, ingezaaid met winter- en/of zomergraan. In 2010 startte het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek een studie rond de abiotiek van deze gronden. Op basis van deze studie zullen een aantal voorstellen van inrichting en herstel uitgewerkt worden. Aangezien er in het Grensoverschrijdend Ecologisch Basisplan (Achelse Kluis-Groote Heide-Leenderbos) gekozen is voor de natuurdoeltypen droge en natte heide, vennen en heischrale doeltypen (graslanden, akkers) zal deze inrichting zeker gunstig zijn voor de Heivlinder.

De gemeente voorziet op haar begroting jaarlijks een bedrag waarmee de aankoop van gronden door terreinbeherende organisaties gesubsidieerd kan worden. Hier werd nog geen gebruik van gemaakt. Aangezien veel van deze gebieden in de voorkeeperim�eters van natuurreservaten vallen en deze gebieden ook niet vermeld worden in het actieplan (Fourneau, 2008), is dit niet verwonderlijk.

In het kader van de Abiotiekstudie ging het schepencollege akkoord om het driehoekig perceel en de vennen ter hoogte van het Vlaams Natuurreservaat Achelse Kluis, aan het Agentschap voor Natuur en Bos over te dragen.

Communicatie

De gemeente publiceerde een aantal artikels in het gemeentebblad. Zo werden de inwoners van Hamont-Achel geïnformeerd over het project en hun adoptiesoort.

Met de financiële steun van de provincie Limburg en de stad Hamont-Achel werd het project 'Vegers voor vlinders' uitgewerkt. Partners van het project zijn Werkgroep Isis, Natuurpunt Neerpelt, Regionaal Landschap Lage Kempen, Dienstencentrum De Kring en de basisschool te Achel. Het project heeft een educatief luik en bevat eveneens een stuk inventarisatie.

De heide is de biotoop van de Heivlinder, maar de heide wordt bedreigd dus ook de Heivlinder. Meer en beter beheer dringt zich op, temeer omdat de heide een waardevol biotoop is met een rijke geschiedenis.

Ondermeer het Pijpenstrootje verdrukt de hei-

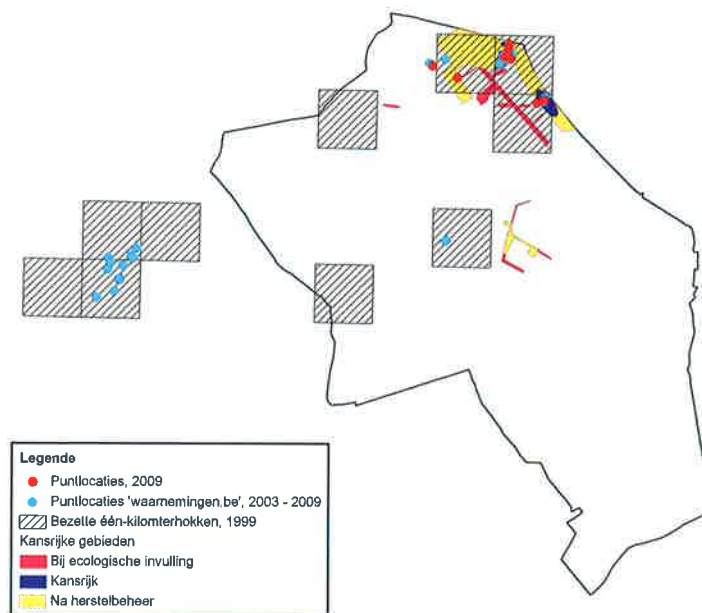
deplantjes. In de streek van Hechtel-Eksel tot Bergeijk/Eindhoven werden in het verleden van de wortels van het Pijpenstrootje borstels gemaakt. Dit gebruik is in de vergeethoek geraakt. Tijdens de educatieve activiteit gaat men een dergelijke borstel of veger maken, vandaar de titel 'Vegers voor vlinders'. In de zomer volgden zowel natuurgidsen van Werkgroep Isis als natuurgidsen van het Bezoekerscentrum De Wulp een vorming om dit project met klassen te kunnen doen.

De klassen van het zesde leerjaar van Hamont-Achel hebben in september en oktober 2009 deelgenomen aan de activiteit 'Vegers voor vlinders' op de heide te Achel. Ze werden begeleid door gidsen van Werkgroep Isis. De eerste (halve) dag fietste de klas naar de heide waar de gids hen de geschiedenis, de biotoop, de bedreigingen en het beheer leerde kennen. Daarna volgde educatief natuurbeheer: de kinderen gingen zelf het Pijpenstrootje uitsteken en de wortels afknippen. De tweede (halve) dag maakten de kinderen met de uitgestoken wortels van het Pijpenstrootje borstels (of vegers). Terwijl op dag één spierkracht nodig is, is dag twee eerder een dag van fijne motoriek en handvaardigheid.

Tevens werd de prijs van de borstel besproken: hoeveel bracht het vroeger op, hoeveel zou het nu moeten kosten, hoeveel kost het in de winkel? Vanuit deze benadering werd de Noord-Zuid link gemaakt (lage loonlanden, fair trade en kinderarbeid). Uitbreiding naar respect voor grondstoffen en respect voor eindproducten is mogelijk. Ieder kind kon trots met een zelfgemaakte borstel naar huis. Ook de leerkrachten kregen de mooi geïllustreerde cursus als achtergrondinformatie mee.

'Vegers voor Vlinders' is een heel mooi didactisch pakket dat perfect kadert binnen het vak wereldoriëntatie "mens en natuur" met links naar o.a. geschiedenis, erfgoed, techniek, mens en maatschappij, taal, wiskunde en vakoverschrijdende doelstellingen zoals samenwerken/groepswork, planning, taakverdeling. Via de link Noord-Zuid komt ook educatie rond duurzame ontwikkeling aan bod, waarmee dit project aansluit bij het milieubeleidsplan 2010-2013 van de provincie Limburg (Natuur en Milieu Educatie verbreden naar Educatie Duurzame ontwikkeling).

Met deze activiteiten haalde het project de nationale en lokale pers (Radio 2, Belang van Limburg, TV Limburg, Internetgazet).

Figuur 1. Verspreiding van de Heivlinder in Hamont-Achel en omstreken. Op de figuur worden de door Heivlinder bezette één-kilometerhokken (Maes & Van Dyck, 1999), de puntwaarnemingen verzameld door Natuurpunt afdeling Neerpelt (2009) en de losse waarnemingen ingevoerd in 'www.waarnemingen.be' (2003 - 2009) gegeven. Op de kaart worden eveneens de kansrijke en potentieel geschikte gebieden voor Heivlinder, zoals vermeld in het actieplan van Fourneau (2008), aangeduid.

Monitoring

Tijdens het opstellen van het actieplan (Fourneau, 2008) identificeerde Natuurpunt Studie een aantal gebieden in de gemeente Hamont-Achel die geschikt zijn voor de Heivlinder, of dit na herstelbeheer kunnen worden. Deze zones werden in het kader van het project 'Vegers voor Vlinders' door Natuurpunt Neerpelt (Ghis Palmans, Arjan Breevaart en Willy Pardon) geïnventariseerd. Alle mogelijke vlieggebieden werden minstens één maal per week tijdens de vliegperiode bezocht. Grote terreinen (zoals het perceel van de gemeente) werden opgesplitst in stroken van 10 m. De teller loopt in het midden van iedere strook en noteert alle vlinders aan weerszijden van de as waarop hij wandelt. Omdat Heivlinders territoriaal gedrag vertonen, voorkom je zo dat je individuen tweemaal telt.

Daarnaast werden er in de loop van 2009 ook tamelijk veel gegevens ingevoerd via de website 'www.waarnemingen.be'. Hoewel het hier om losse waarnemingen gaat, geven deze toch een vrij goed beeld van de verspreiding van de soort in Hamont-Achel. Bovendien komen de locaties in beide datasets goed met elkaar overeen en bevestigen ze de inschatting van de studie van Natuurpunt Studie.

Om trends te kunnen bepalen is echter een bijkomende controle in de één-kilometerhokken in het gebied Molenwijer/Tomperwijer en de zone nabij de Achelse heide aangewezen.

Kansen en knelpunten

Heel wat acties uit het actieplan (Fourneau, 2008) werden nog niet uitgevoerd. Dat kan in de toekomst echter veranderen. Zo kan de Heivlinder door het Agentschap voor Natuur en Bos als doelsoort meegenomen worden in het nieuwe beheerplan van het vennengebied. Via een samenwerking met de Limburgse Bosgroepen kunnen ook op terreinen van privé-eigenaars een aantal maatregelen voor de Heivlinder genomen worden. Integratie van stukjes leefgebied voor Heivlinder in industriegebieden is eveneens een piste die in de toekomst bewandeld kan worden. De industriezone van de Buitenheide Achel-Statie ligt immers op voormalige heide. Langs de oude spoorbaan (momenteel fietspad) liggen nog relictten van heidevegetatie. De typische open zandstructuur is hier echter volledig verdwenen. Om de biotoop te herstellen voor Heivlinder moet er dus geplagd worden. Ook de industriegronden rondom Punch (voormalige Inalfa) zijn geschikt om stapstenen voor de Heivlinder te vormen.

Een uitbreiding van het project 'Vegers voor vlinders' naar de omliggende gemeenten (met heide) is mogelijk. Werkgroep Isis tracht dit te realiseren in samenwerking met de naburige gemeenten en de lokale natuurlandafdelingen. De scholen van Hamont-Achel hebben reeds laten weten dat ze in het najaar van 2010 weer willen deelnemen aan de activiteiten.

Conclusies

Er werden reeds een aantal acties uit het actieplan uitgevoerd maar als de gemeente deze soort wil behouden zal een bijkomende inspanning nodig zijn. Projecten als 'Vegers voor vlinders' kunnen bijdragen aan een ruimer draagvlak voor dergelijke maatregelen. Een gerichte communicatie naar belangrijke doelgroepen zoals privé-boseigenaars of industrie ontbreekt nog. Hier moet dringend werk van gemaakt worden.

Er is ook nood aan een gebiedsdekkende inventaris van de soort in de gemeente. Zo kan het effect van genomen maatregelen ingeschat worden.

Referenties

- FOURNEAU, J. (ed.), 2008, ACTIEPLAN HAMONT-ACHEL. Heivlinder. (Nr. 14). Een uitgave van de provincie Limburg, D/2007/5857/54, 105 pp.
- MAES, D. & H. VAN DYCK, 1999. Dagvlinders in Vlaanderen. Ecologie, verspreiding en behoud. Stichting Leefmilieu/Antwerpen i.s.m. Instituut voor Natuurbehoud en Vlaamse Vlinderwerkgroep/Brussel, 480 pp.

Summary

The city of Hamont-Achel adopted the grayling (*Hipparchia semele*), a typical species of dry heathland. Protecting this species therefore often means creating and managing heathland. A few initiatives have already been taken. The city also partly compensates nature organisations, buying extra areas. This butterfly received lots of media attention. Via an educative project for youngsters the link between the grayling, and removal of purple moorgrass to make brushes is demonstrated. The status of this butterfly in the municipality is unclear, as there aren't sufficient data on which to base trends.